2008 жыл, 27-чи МАЙ, ГЕУЮРГЕ КЮН. № 100 (17951)

ЗАМАН

ГАЗЕТ 1924 ЖЫЛДАН БЕРИ ЧЫГЪАДЫ

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

Интернет-версия: zaman.smikbr.ru

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

БАГЪАСЫ 3 СОМДУ

КъМР-ни ПАРЛАМЕНТИНДЕ

Отузгъа жууукъ вопросха къаралгъанды

КъМР-ни Парламентини спикери Бечелланы Илиясны председательлик этиую бла законла чыгъарыучу органны Президиуму кезиулю жыйылыуу болгъанды.

КъМР-ни Парламентини «Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини депутатыны удостоверениясыны бла ёшюнде жюрютюучю белгисини юсюнден болумгъа тюрлениуле кийириуню юсюнден» бегимини проектин Парламентни Ишин къурау, регламенти эм депутат этика жаны бла комитетини председатели Владимир Махов бергенди. Законодательство, къырал къуралылукъ эм жер-жерли самоуправлениясны вопрослары жаны бла комитетни председатели Руслан Абазовну бериую бла «КъМР-ни Парламентини депутатларын айырыуну юсюнден» КъМР-ни законуну проектине къаралгъанды. Документле оюмларын бла предложениялярын хазырлар ючюн депутатлагъа жиберилгендиле.

Парламентарийле Россей Федерацияны башха субъектлериндеи келген законодательный башламчылыкъланы уллу блогуна къарагъандыла. Законодательство жаны бла комитет административ - право бузукъулукъланы, оператив-излеу ишни эм муниципальный службаны юслериндеи РФ-ни Кодексине тюрлениуле кийириу бла байламлы бир ненча вопрос бергенди.

РФ-де къырал регион политиканы юсюнден, ишни бир-бир тюрлюлерине лицензия бериуню, этил спиртни, алкоголь эм спирти болгъан продукцияны чыгъарыуну бла сатыуну къыралны жанындан тап этиую юсюнден, андан сора да, ресурсла бла жалчытыучу организацияланы газны бла электрокючню поставкаларыны вопросун, аланы хайырланыучуларыны хакъ тёлеулерини жоругъун тап этиу жаны бла норматив правола мурдорну игилендириуню юсюнден Федеральный законну проектин жарашдырыргъа керек болгъанын ангылатып, Экономика политика жаны бла комитетни председатели Малкъарланы Тахир, аны заместительлери Анатолий Аталиков бла Михаил Гончаренко законодательный башламчылыкъланы бергендиле.

Билим бериу, илму эм саулукъ сакълау жаны бла комитетни председатели Игорь Ивановну предложениясына кёре ишлеген адамланы санаторий-курорт багъыугъа ахча бёлюню юсюнден вопросну закон бла тап этерге керек болгъанына юсюнден башламчылыгъына къараллгъанды. «Эл мюлк магъаналы жерлени оборотуну юсюнден» Федеральный законнга тюрлениуле кийириуню юсюнден вопросну сюзерге Аграрный политика эм табийгъатны хайырланыу жаны бла комитетни председателини заместители Сафарби Маремуков бергенди.

Урууу эм социальный политика жаны бла комитетни председателини заместительлери Фатима Гешева бла Валентина Гуляева кёп сабийли юйюрлеге къыралны жанындан болушлукъ этиую эмда инвалидлеге бла инвалид сабийлери болгъан юйюрлеге социальный болушлукъну мадарларын жалчытыуну юсюнден законодательству игилендириуню юсюнден башламчылыкълары да къараргъа берилгендиле.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Ахшы жолгъа, школну бошагъанла!

Республикабызны школларында, битеу къыралдача, окъуу жылны бошалгъанына аталып къуугъанчлы жыйылыула болгъандыла. Алагъа ахлуа, тенгле, ата-анала, власть органла, жамаат организацияланы, предприятияланы, учреждениялаты келечилери тири къатышхандыла. Бизни корреспондентлерибиз да бир талай жерде болгъандыла эм кёрген затларыны юсюнден хапарлайдыла.

Ахыр къонгуроу къагъылады.

Жарыкълыкъ

Шабат кюн республиканы школларында окъуу жылны бошалгъанына аталгъан ахыр къонгуроу урулгъанды. Аллай байрам Нальчикде 4-чю номерли орта школда да болгъанды.

Быйыл андан орта билим алып тёрт онбиринчи класс чыгъады. Омакъ кийиннген жашла бла къызла, аланы ата - аналары, жууукъларыда школну аллында кёп эдиле. Аланы алгъышларгъа 1-чи номерли шахар больницаны баш врачы Шогенов Николай, бизнес институтну ректору Феликс Хараев, республиканы Билим бериу эм илму министерствосуну, аны департаментини келечилери да келген эдиле.

Сатыр-сатыр сюелген абадан эм кичи классланы окъуучуларына кюн да ала ючюн ариу тийгенча эди. Сабийлени кюлларында Россейни байракъчыклары, тюрсюнлю шарла тийрени бютюнда омакъ эте эдиле.

Онбиринчи классланы окъуучуларын алгъышлагъандан сора алагъа саугъала да бергендиле. Биринчи классланы бошагъан сабийле назмула айтхандыла, тепсеген, жырлагъан да этгендиле. Ахыр къонгуроуну уа школну биринчи эм 11-чи классларын бек иги бошагъан Азамат Чербет бла Азаматланы Амина къакъгъандыла.

Школну бошагъан жаш адамланы алда къыйын, жарыкъ да жолла сакълайдыла. Къалай-алай болса да, ала этген муратларына жетсинле, дегендиле ата-анала да.

11-чи классны окъуучулары байрам линейкада.

Ветеранны насийхат сёзлери

Яникойну орта школунда ахыр къонгуроугъа аталгъан къуугъанчлы жыйылыу болгъанды. Байрамгъа келгенле школну кенг арбазына сыйынмай эдиле. Жыйылыуну школну директоруну заместители Байсолтанланы Лейля, онунчу классны окъуучулары Улбашланы Лейля бла Габаланы Жамиля бардыргъандыла.

Бек алгъа сёз школну директору Хаджиланы Хасаннга берилгенди. Ол, быйыл школну 66 сабий бошагъанын айтып, барысын да алгъышлагъанды.

27 жылны школгъа директорлукъ этип тургъан, урушну ветераны Кючюкланы Махмут Азретович сабийлеге насийхат сёзюн айта, жашауугъузда уллу жетишимле болдуруп, биз да сизни бла ёхтемлене турайыкъ, дегенди. Чегем районну администрациясыны билим бериу бёлюмюню баш специалисти Диналаны Лиоза да алгъышлагъанды жашланы бла къызланы.

Элни администрациясыны башчысы Газаланы Залим окъуучуланы бла устазланы алгъышлап, алагъа саугъала бергенди. «2008 жылны бек иги устазы» деген атха Къалабекланы Нафисат Мухажировна тийишли болгъанды. «Бек иги класс башчыгъа» уа Журтубайланы Фатима Исхаковна саналгъанды. Айырмалы окъуп, олимпиадалада алчы жерле алгъан бек иги окъуучу Байсолтанланы Маратны, бек иги спортсмен КъМР-ни шахматладан чемпиону Газаланы Зухураны атлары да айтылгъандыла.

Чыгъып сёлешген устазла сабийлеге кёп ариу сёзле айтхандыла. Окъууну бошагъан сабийле да устазларына жюрек ыразылыкъларын билдиргендиле, онбир жылны ичинде бизден бир затыгъызны да аямай, билим бергенигиз ючюн сау болугъуз, дегендиле. Биринчи классланы окъуучулары да наемуле окъуп

Ахыр къонгуроугъа аталгъан материалланы къалгъанларын 2-чи бетде окъугъуз!

Байрамгъа спикер да келгенди

Нальчикде 29-чу номерли орта школну окъуучуларыны ахыр къонгъуроуларына аталгъан байрамгъа республиканы Парламентини Председатели Бечелланы Илияс да келген эди. Ол, онбиринчи классланы бошагъанланы алгъышлай, ала къайда болсала да, не уллу жетишимлеге жетселе да, кеслерини гитче журтларын - Къабарты-Малкъарны - унутмазларын айтханды. Жаш адамла насыплы болуларын сюйгенин билдиргенди. Ол бюгюн-бюгече да кесин окъутхан устазларына баш уруп, уллу сый-намыс бергенлей тургъанын да чертгенди.

Школну директору Татьяна Ивановна Смирнова уа онбиринчи классланы окъуучулары ахшы жолгъа барырларын сюйгенин, школда болдурулгъан жетишимле уа аланы окъутхан аламат педагогланы, школчула кеслери иги окъургъа итиннгенлерини, кеслерин ариу жюрютгенлерини хайырындан болгъанларын белгилегенди. Устазла да, сахнагъа чыгъып, бери келгенлени ариу жырлары бла къуугъандыгъандыла.

Школну быйыл бошагъанланы кичи классланы окъуучуларыны да назмулары, жырлары бла алгъышлагъандыла. Къуугъанчлы линейканы ахырында уа кёп тюрсюнлю шарла кёкге учхандыла.

Устазларына баш ургъандыла

Шабат кюн Нальчикни онсегизинчи номерли школуну арбазы адамладан толу эди. Быйыл бу школну жашла бла къызла 39-чу кере бошайдыла. Байрамгъа келгенле бек алгъа республиканы гимнине тынгылагъандыла. Ызы бла уа завуч Жеттеланы Л.Ю. ЕГЭ-ни берирге эркинликлери болгъан окъуучуланы атларын белгили этгенди.

Ол ючюн жашланы бла къызланы алгъышларгъа Сауутланнган Кючлени ветеранлары Сергей Дружинин, Иван Кладько да келгенди. Ала бу школ бла эртгеден бери шуёхлукъ жюрютедиле.

Ызы бла байрамда онбиринчи классны биринчи устазы А.М. Губашиева сёлешгенди. Анжелика Михайловна уа ол окъутхан сабийле мындан ары битеу устазларыны, ата-аналарыны бетлерин жерге къаратмай, атларын иги бла айтдыргъан адамла болуларына ышаннганын билдиргенди.

Тёреде болуучусуча, биринчи эм онбиринчи классланы окъуучулары бир бирлерине саугъала бергенден сора школну директору Текуланы Азрет аланы барысын да къызыу алгъышлагъанды. Кеслери окъугъан, билим алгъан школну унутмай, бирсилеге юлгю болурларын сюйгенин билдиргенди. Ызы бла быйыл школну бошагъанла аны факелин онунчу классха бергендиле.

Байрамны бардыргъан Елена Лысак «устаз», «юйретиучю», «педагог» деген сёзлени айтханда, окъуучула, къолларын жюреклерине салып, аладан билимлерин аямагъанланы барысына да ыразылыкъларын билдиргендиле. Устазлагъа гюлле, саугъала да бергендиле.

Школну бошагъанла кёкге шарланы ийгенден сора уа Вячеслав Нижник бла Амина Аликова ахыр къонгуроуну къакъгъандыла.

Байрам биринчи классланы окъуучуларыны къурагъан концерт программа бла бошалгъ-

ЖЫЙЫЛЫУ

Минги таугъа ким сюйсе да ол чыгъаргъа керекмиди?

Юг федеральный округну субъектлерин экономика сферада бирикдирген «Северный Кавказ» Ассоциацияны экология жаны бла координация къауумуну Къабарты-Малкъарда болгъан жыйылыуунда Шимал Кавказда табийгъат болумла бла байламлы проблемала кётюрюлгендиле.

Анга Юг федеральный округну онюч субъектинден жыйырмадан аслам келечи къатышханды. Специалистле регионда экология болум бла байламлы кёп жыллардан бери жыйылгъан вопросланы сюзгендиле.

Биринчиден, Краснодар крайны биология рессурслары бла тёгеректеги къудуретни къоруулау жаны бла департаментини башчысыны орунбасары Владимир Шереметьев Шимал Кавказда къоркъуулу табийгъат болумладан къоруулау жаны бла регионла аралы система къурауну юсюнден доклад бла сёлешгенди. Аны айтханына кёре, регионда 2001 жылдан бери «Земля» деген геомониторингни бардыргъан система ишлейди. Ол жер тебиу, ырхы басыу дегенча къыйын болумланы юслеринден алгъадан билдиреди. «Табийгъатда бола тургъан битеу процессле бир бирлери бла байламлыдыла. Аны ючюн ЮФО-ну хар субъекти да бу системагъа кирип, кеси жеринде жарсылуу экология проблемаланы тинтирге боллукъду», - дегенди ол.

Владимир Шереметьев Минги тау вулкан жангыдан тирилирге боллугъун да билдиргенди. Аны айтханына кёре, ол 218 минг жыл мындан алгъа къуралгъанды. Ахыр он минг жылда сегиз кере атылгъанды.

Бюгюнлюкде процессни жангыргъаны келтирлик хатаны санагъан окъуна къыйын болгъанын белгилегендиле жыйылыугъа къатышханла. Алай шёндюгю технологияланы хайырлана, вулканны атыллыгъыны юсюнден алгъадан билип, былайда жашагъанланы сакъларча амалла болгъанларын да чертгендиле.

Къабарты-Малкъарны тёгеректеги къудуретни сакълау эм табийгъатны хайырланыу жаны бла министрини орунбасары Къулийланы Мустафир, жыйылыуда сёлеше, тёгеректеги къудуретни сакълаугъа федеральный бюджетден бла халкъла аралы фондладан инвестицияла алыуну юсюнден айтханды. Россейни Юг жаны жерден, суудан, агъачдан да бай регионду. Аны себепли биз тугъан жерибизни биригин сакъларгъа керекбиз, деп белгилегенди ол.

КъМР-ни юсюнден айтханда уа, озгъан ёмюрню сексеннинчи жыллары бла тенглешдиргенде, бюгюнлюкде республикада промышленность предприятияланы асламысыны чачылгъаны бла байламлы атмосферада хауа таза болгъанды. Анга Нальчикни тийресинде агъач къанатлыла аслам болгъанлары да шагъатлыкъ этеди.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Къырал ишле

Къоркъуусузлукъ Совет кючленеди

Россей Федерацияны Президенти Дмитрий Медведев Къоркъуусузлукъ Советни кезиулю кенгешин бардыргъанды. Аны ишине Парламентни Огъары палатасыны спикери Сергей Миронов, Къырал Думаны Председатели Борис Грызлов, Правительствону башчысы Владимир Путин, ФСБ-ны директору Алексей Плотников, Ич ишлени министри Рашид Нургалиев, Тыш разведка службаны башчысы Михаил Фрадков, Къоркъуусузлукъ Советни секретары Николай Патрушев, къоруулануну министри Анатолий Сердюков, Президентни Администрациясыны оноучусу Сергей Нарышкин, тыш къыралла бла ишлени министри Сергей Лавров къатышхандыла.

Президент кенгешде Къоркъуусузлукъ Советни дайым ишлеп турлукъ къауумуну юсюнден Указгъа къол салгъаныны эм ол жашауда бардырылып башлагъаныны юсюнден билдиргенди. Указда айтылгъанына кёре, Къоркъуусузлукъ Советни къауумуна, дайым ишлерик членлеча, Президентни федеральный округлада полномочный келечилери, округланы финансла, юстиция, къыйын табийгъат болумла келтирген хаталаны кетериу бла кюрешген министрлери, бир-бир кюч ведомстволаны башчылары, илмуланы академияларыны президентлери кёшулгъанларын билдиргенди эм жууукъ кезиуде Къоркъуусузлукъ Совет этерик ишлени белгилегенди.

Басмагъа **ХУЧИНАЛАНЫ Ануар** хазырлагъанды.

Жетишим

Дима Билан Къабарты-Малкъарны эм жаш халкъ артисти боллукъду

КъМР-ни Президенти Арсен Каноков, Дима Биланны «Евровидение – 2008» эришиуде хорламы бла алгъышлап, анга «КъМР-ни халкъ артисти» деген сыйлы атны берирге айтханды. «Дима Биланны жюрегизбизни терининден алгъышлайбыз, биз барыбыз да къайгъырып тургъанбыз анга. Аперим Димагъа! Ол, хорламгъа итинип, кючюн-эсин да анга бергенди.

Россейни бла Къабарты-Малкъарны аллында этген ахшы ишлерин бла бюгюнгю жетишимин эсге ала, искусство жаны бла ол республиканы бек сыйлы атына тийишлиди - Къабарты-Малкъарны халкъ артистине. Бизни республикада аны фахмусуна мингле бла адамла баш урадыла, сюедиле, аны себепли Дима бизде хаджы артисти этаргъа сюйгенди.

Ахыры 2-чи бетде.

Отузгъа жуукъ вопросха къаралгъанды

Ахыры.
Аллы 1-чи бетдеди.

Гражданланы Шалушка элни (Мир) запад кесегини социальный проблемалары кёргюзтюгян коллектив обращенияларыны юсюнден вопросну Законодательство, къырал къуралыулукъ эм жер-жерли самоуправленияны вопрослары жаны бла комитетни председателини заместители Гыллыланы Борис бергенди. Ол бу вопрос Парламентни башчыларыны, КъМР-ни Парламентини Чегем райондан депутатларыны, Чегем районну эмда Шалушка элни башчыларыны къатышыулары бла сюзюлгенин билдиргенди. «КъМР-ни эллерин 2010 жылгъа дери социальный айнытыуну» (Шалушка (Мир) элни запад кесегин айнытыу кесегинде) «Республикалы целевой программланы къабыл кёрюню юсюнден» КъМР-ни Законуна тюрлениуле кийириню юсюнден» Законну проектин Парламентге берирге деген предложение бла КъМР-ни Правительствосуна чыгъарыргъа оноу этилгенди. Шалушка элни администрациясына элни социально-экономика айнытыуну, анга аны запад кесегини инфраструктурасын айнытыуну да къошуп, программасын жарашдырыргъа рекомендация берилгенди.

Президиумну членлери Бахсан муниципальный районну администрациясыны башчысыны заместители Арсен Шогеновну бла Нальчикде 68-чи номерли башланнган школ-сабий садны директору Людмила Кештованы КъМР-ни Парламентини Сыйлы грамотасы бла саугъалагъа оноу этгендиле.

Аграрный политика эм табийгъатны хайырланыу жаныу бла комитетни председатели Виктор Несутулов, аны заместители Сафарби Маремуков, Бюджет, налогла эм финансла жаны бла комитетни председатели Каншоби Ахохов кеслерини командировкаларыны итоглары юсюнден билдиргендие.

КъМР-ни Парламентини пресс-службасы.

Минги таугъа ким сюйсе да ол чыгъаргъа керекмиди?

Ахыры.
Аллы 1-чи бетдеди.

Аны бла бирге КъМР-де жерни асламысы бийик тау этекле болгъаны, тюз жерни азлыгъы, жер тюбюнде баргъан сууланы кёплюгю ючюн кир-кипчикни бастыргъан жерле къурагъа жарамагъанын да чертип айтханды Къулий улу. Юсюбюздеги жыл башланыргъа республиканы предприятияларында гинасуу болгъан, жараусуз халгъа келген приборла алты тоннадан аслам жыйылгъандыла.

Къабарты-Малкъарны Тёгерекдеги къудуретни сакълау эм табийгъатны хайырланыу жаны бла министерствосу Нальчик шахар округу администрацияси бла бирге шахарны тийресин тазалау жаны бла проект жарашдырылгъанын эм жашауда бардырылгъанын да айтханды Къулий улу. Аны хайырындан республикада кир-кипчикни порлюлерине кёре айыргъан предприятияны къурулуу башланнганды. Бу жумуша бла бирге КъМР-ни тийресинде законнга бузукълукъ этип кир-кипчик жыйылгъан жерле кетерилип, аны жарашдыргъан эм басдыргъан энни жер къуралпыкъды. Битеу бу жумушлагъа юч жюз миллион сомдан аслам ахча къораталлыкъды. Ол федеральный бюджетден бёлюнеди. Экология эм санитар излемлеге тийишли аллай заводланы бла энни жерлени республиканы районларында да ишлерге мурат барды.

Минги тауну тийресин бла «Приэлбрусье» миллет паркны кир-кипчикден тазалау жаны бла жарсыуланы юслеринден паркны башчысыны орунбасары Пётр Коломийцев айтханды. «Къыралда алыкъа экология жаны бла законла тийишлисича ишлемейдие. Биз ахыр он жылны ичинде табийгъатха, эндиге дери битеу тёлюте да салмагъанча, аллай бир заран келтиргенбиз», - дегенди ол.

Аны белгилегенине кёре, «Приэлбрусье» миллет паркны чеклерине Минги тау бла аны тийресинде курорт-рекреация зона киредие. Бахсан аузуну ариулугъу, хауаны тазалыгъы, турист базала, бийик тау-лыжа трассала, канат жолла къуралгъанлы бери адамла мингле бла келедиле.

Биогюнлюкде Минги тауну тёппесине ёрлегенлени санына чек салынмайды: жаяу, атлада, машинелада, мотоциклледе, велосипедледе да чыгъадыла ары. «Алай бла Европаны бек бийик тау халкъла аралы кир-кипчик жыйылгъан жер болургъа къоркъуулуду, - дегенди Пётр Коломийцев. - Сёз ючюн, Джамалунгмагъа чыгъар ючюн, альпинистле, ала уа жылгъа жюз бла эллиден кёп тюйюлдюле, жыйырма беш минг доллар тёлейдие. Японияда Фудзиямагъа уа, жыйырма доллар берип, жаланда узакъдан къарагъра жарайды. Минги таугъа уа ким болса да чыгъады». Миллет паркны келечини оюмуна кёре, таугъа бир жылгъа жаланда минг адамны къояргъа тийишлиди, ала, башха жерледеча, аны ючюн ахча тёлерге керекдие.

«Север Кавказ» Ассоциацияны толтуруучу комитетини председателини орунбасары Левон Хачкинаянны айтханына кёре, быллай жыйылыуларда регионланы жарсытхан тюрлю-тюрлю вопросла сюзюледиле: экономикада, культурада эм башха сфералада. «Ызы бла биз алада этилген рекомендацияла бла Россейни Къырал Думасына законопроектле бла, Россейни Правительствосуна, регионлада власть органлагъа обращенияла бла чыгъабыз. Алай бла бизни баш муратыбыз - округда социально-экономика болумну позетивдю», - дегенди ол.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Жыйылыуну ахырында РФ-де Минеральные воды эннчи экология-курорт зонада адамланы саулукъларына жараулу балчыкъ чыкъгъан Тамбукан кёлню къоруулауну юсюнден вопросха да къаралгъанды. Ызы бла мында кётюргъен жарсыула бла байламлы тийишли оноула кьабыл этилгендиле.

Жетишимлилеге - саугъала

Ахыр къонгуроу хар адамны да жашау жолуну бир аламат кесегиди. Школну бошагъанлагъа ол кюн ариу сёзлерин устазла, ата-анала, энди окъуп башлагъанла да аямагъандыла.

Огъары Малкъарны Абайланы Мисостну атын жюрютген экончи номерли орта школуну арбазы шабат кюн адамдан толу эди. Бу окъуу юйню бошагъан 28 сабийни жашауну кенг жолуна ашырыргъа жыйылгъан эдиле ала.

Мында шёндю окъуучула 214 боладыла, «Жулдузчукъ» деген сабий садха 80 сабий жюрюйдюле. 34 устаз, 40 юйретиучю, ата-анала, къонакъла да бар, кюн да чуукъ, бу байрамгъа табийгъат да къууаннганча. Былтыр школчула олимпиадалада жети алчы жер алалгъан эдиле. Жангы мекямда окъуп башлагъанлыуа ол кёрюмдю 21-ге жетгенди.

Байрам жыйылыуну бардыргъанла, онунчу классны окъуучулары Мамайланы Лейла бла Бёзюланы Ахмат онбиринчи классдагъыланы арбазгъа чыгъаргъандан сора сёзню школну директору Жангоразланы Борисге бердиле.

Школну бошагъанланы биринчи устазы Занибеклаты Асият алгъышлайды.

Ызы бла олимпиадалада, кёп тюрлю эришиуледе алчы жерлени алгъанлагъа, иги окъугъанлагъа грамоталаны бердиле. Ол ишде школну атын махтау бла айтдыргъанла 11-чи классны окъуучуларыны арасында да бар эдиле. Школну завучу Мисирланы Жамиля айтханлай, аллай «жарыкъ жулдузла» уа окъуу юйню алтын майдалгъа бошагъан Хулчаланы Мурат, республиканы олимпиадалада историядан ючюнчю, малкъар тилден бла литературадан экончи жерлени алып, школну бошагъынчы (школну историясында биринчи кере) КъМКъУ-ну история факультетини студенти болгъан Мамайланы Кязим, боксдан кёп ратларыгъызгъа жетигиз, ахшы жолгъа, къууанч жерге!

Сора сабийлени Черек районну администрациясыны башчысыны заместители Раиса Рамазанова алгъышлады. Ол бюгюн школну бошагъанла, аладан таматалача, Огъары Малкъарны атын иги бла айтдыярларын сюйгенин билдиреди. Элни больницасыны врачы Хулчаланы Хусей школну бошагъанлагъа саулукъ-эсенлик тежегенди.

- Бюгюн бизни энчи кюнюбюздю, жангы школубузну биринчи къууму бошайды окъууну, - дегенди Борис Абдуллаевич. - Жарыкъ муэришиуледе хорлап, спортну устасына кандидат Гелялаты Арсендиле.

Ася Межгитовна алгъыш сёзюн айтып бошагъандан сора кёз жашларын тыялмады. Ол шёндю окъута тургъан биринчи классха жюргенле да алгъышладыла, устазлары ала тенгли заманларында окъутханланы. Ала кеслери суратын ишлеген бешни, мындан ары жашаулары ол белги бла болсун деп бердиле. Гюллени, тепсеулени, жырланы бек ариулары школну бошагъанлагъа аталып эдиле.

«Жулдузчукъ» сабий саддан къызычыкъ алгъыш этгенде уа, жыйылгъанла къызыу къарсла бла тюбедиле. Историядан окъутхан устаз Баллиланы Зухура сюйген классын алгъышламай болмады:

- Бюгюн грамотала бла бирге биринчи кере ахча саугъа алгъансыз, энди андан да уллу саугъала алырча кюннге жетигиз. Бир ауукъ замандан сизни телевидение бла кёргюзтюп, газетледе атыгъыз махтау бла айтылып, была мен окъутхан сабийледи деп къуурана турайыкъ. Ата-аналаны атындан сабийлени Хулчаланы Сафият да алгъышлагъанды.

Школну бошагъанлагъа аталгъан бу сейирлик байрамны бюгюн былайлыкъ къууаннган да этэ, мудахырыкъ да бола сюелген жашла бла къызла бир заманда да унутурукъ тюйюлдюле.

Биринчи классчыла тамата шуёхларын тюз тепсеуге чакъырдыла

Огъары Бахсанны орта школун быйыл сегиз сабий бошадыла. Кеслери уа къаллай сабийле? Къызчыкъла ариучукъла, ай бла кюн ойнай жаякъларында. Жашил талада къызыл гюллеге ушай. Жашлары, Бахсан аузуну нарат ларыча, субайла. Уллу отоуну аллында сюелип, кёп жылладан бери аланы окъутхан, билим берген устазларына ариу сёзле, алгъышла айтдыла, жырладыла, школ бизни юйюбюздю, аны бир заманда да унутурукъ тюйюлбюз, дедиле.

Школну бошап, уллу жолгъа чыкъгъанларына къуурана, жарыкъ эди бетлери. Алай, иги тюрслеп къарасанг огъурлу, школ жыллары энди мындан арысында алагъа къайтмазларын англыгъанча, мудахлыкъларын да эслерге боллукъ эди.

Ата-анала, устазла биогюн байрамны иелерине уллу той-оюн къурадыла. Школчула алагъа атап назмула айтдыла, жырладыла, тепседиле. Биринчи, экончи классланы сабийлери кеслерини тамата шуёхларын, тюз тепсеуге чакъырып, аладан артха къалмазгъа кюреше, тепсегенлерине къарасанг а, айхай да, жюрегинг къууана эди.

Уллу жолгъа тебиреген жашланы, къызланы школну директору Ёзденланы Балкъыз Жарахматовна: «Мен мында ишлеген къадар сиз бизни бек акъыллы, ариу сабийлерибизден бирлери эдигиз. Школ жашаугъа да тири къатышып турсгъансыз. Район, республиканы даражалада бардырылгъан тюрлю-тюрлю предметледен эришиуледе болуп, сыйлы жерлени алып, битеу элибизни да къууандыргъансыз. Мындан арысында да къайда айланса гъыз, жюрюсегиз да тутхан ишигизде алчыла болугъуз. Туугъан элигизни, школугъузну, устазларыгъызны хар заманда эсигизде тутугъуз. Бизде юйреннгенигизча намысха, адетге къаты болугъуз», - дегенди.

Мындан кёп жыл алгъа бу сабийлени биринчи классдан башлап Жаппуланы Лидия Даниялована окъутуп тебиреген эди: «Къууаннган, жарсыгъан да этеме мен бюгюн. Гитчелигигизден кёз аллымда ёсюп келесиз. Ариу къылыкълыласыз, юлгюлюлесиз! Жашау жолу къыйынды. Минги тауубузча, тёзюмлю болугъуз. Иги муратларыгъызгъа жетигиз, ахшы жолгъа барыгъыз», - деген сёзле бла бошагъанды ол да окъуучуларына айтхан алгъышын.

Той-оюнну бардыргъан устаз, школну бошагъанланы уа класс башчылары Фатима Адилгериевна Шебзухова, таматалагъа да сёз бере, ол кюннге деп хазырланнган окъуучуланы жырлатады, тепсетеди.

Бир арада залда шошлукъ болду, сора вальсны макъамы согъулуп тебиреди. Биринчи классдан башлап, окъуучула, устазла арагъа чыгъып, ол ариу тепсеуню тепсеп башладыла.

Ахырында уа биринчи классны окъуучусу къонгуроучукъну зынгырдатды да, школну бошагъан Наргиза Колданини, Теммоланы Жансуратны бла Айсуратны, Жашууланы Гюльнараны, Теммоланы Милананы, Ураналаны Диананы, Молланы Азретни, Эдуард Цыевни энди башланырыкъ уллу жолларына къууанчлы ашырды.

Матералланы басмагъа ОСМАНЛАНЫ Хыйса, ХОЛАЛАНЫ Марзият, МОКЪАЛАНЫ Зухура, МАМАЙЛАНЫ Алий, ЭЛЕККУЛАНЫ Хасан хазырлагъандыла.

Предпринимательство

Гитче цехле алчылыкъны тутадыла

Татлы ашарыкъланы, къалач-конфетлени изленнгени чакълы чыгъарыуда, алыучулагъа тапдыруда Нальчик шахар республикада биринчи жердеди. Ол ишни ауурлугъун кеслерине энчи иели гитче цехле аладыла. Ала бюгюнлеге 38 боладыла.

Ол сандагъы «Десерт-Мастер», «Александровский двор», «Эльбрус-К», «Нальчик-Сладость» предприятияла арт юч жылда ишлеп тебиреген-диле. Конкурентге товарланы прогноз бла тохташдырылгъан ёлчемини жарымы алада хазыр этиледи.

Чекленнген жууаплылыгъы болгъан «Десерт-Мастер» обществону коллективи алчы болгъанлай, бир халда ишлей келеди. Анда жарашдырылгъан татлы ашарыкъланы кесибизни республикада бек жаратып аладыла. Къалач-конфет къыралны башха регионларына да жибериледи. Жангы оборудование, шёндогюлю технологияла хайырланылгъанлары кюч ала баргъан конкуренцияда хорлатмазгъа онг береди.

Чекленнген жууаплылыгъы болгъан «Молочные продукты» общество кёрюмдюлерине къошула баргъан предприятиялардан бириди. Анда жарашдырылгъан сют продуктланы бла сары жауну адамла жаратып аладыла. Заводда чыгъарылгъан продукцияны 40 процентни чакъылысы уа Краснодар, Ставрополь крайлада эм Москвада сатыуалыу аралагъа жибериледи. Юсюбюздеги жылны озгъан айларында болдурулгъан жетишимле бу предприятияны коллективи мындан арысында да ачылыкъны сыйыртмазгъа итинггенин кёргюзтедиле.

КЪАЙГЫРМАЗЛАНЫ Борис.

Дима Билан Къабарты-Малкъарны эм жаш халкъ артисти боллукъду

Ахыры.
Аллы 1-чи бетдеди.

Бизни жаш жерлешибиз Россейни бу ахыр жыллларында болдургъан жетишимлерине уллу къошумчулукъ этгенди - дунияны чемпионатында хорлагъан къыралыбызны хоккей командасыча эм УЕФА-ны кубогун алгъан «Зенит» футбол клубча. Уллу ыразылыкъ бла къарайбыз Россейни ючлю бола, дунияны ал сатырындагъылагъа къошула баргъанына, ол а жаланда искусство эм спорт бла чекленмейди», - дегенди Арсен Каноков.

Къабарты-Малкъарда Дима Билан бек жаш халкъ артист боллукъду. Эки жыл мындан алгъа, 2006 жылны июль айында, 6-жыллыгъындан бери ата-анасы бла Къабарты-Малкъарда жашагъан эм орта школну да мында бошагъан Билан «Евровидениеда» экончи жерни алгъан эди, финнли рок-группагъа хорлатып. Ол заманда анга «КъМР-ни сыйлы артисти» деген ат берилген эди. Ол сыйлы атны Билан Президентни къолундан алгъан эди. Арсен Каноков а жырчыгъа мында хар заманда да тюберге эм болушлукъ этерге хазыр болгъанларын билдиргенди. Дима уа республикада болгъан хар затха къайгъыргъанын айтхан эди. Президент жырчыны эксигатлыкъ концертинде олтуруп, ыразы болгъанды.

Белградда бардыырлыгъан «Евровидение – 2008» атлы музыка конкурсда «Believe» деген жырны айтып, Дима Билан хорлады. Аны бла бирге сахнада фигурный катаниядан олимпиадалы чемпион Евгений Плющенко бла скрипач Эдвин Мартон да ишлегендие. Мартон а Страдиварини скрипкасында сокъгъанды.

«Евровидениеныны» финалына 25 къырал къатышханды, аладан онушары полуфиналда хорлагъанла эм бешиси уа финалгъа квалификациялары сыналмай къатышыргъа эркинликлери болгъан Испания, Германия, Франция, Великобритания эм Сербия эдиле. «Евровидение» деген даражалы конкурсда бу Россейни чынтты да биринчи хорламыды – анга «Евровидение-2009» бардыырыргъа эркинлик берген.

КъМР-ни Президентини бла Правительствосуну пресс-службасы.

Брифинг

Бек анасы жилямаз

Озгъан байрым кюн КъМР-де МВД-ны юйюнде болгъан брифингде сёз юйлени тонаугъа къажау кюреши юсюнден баргъанды. Аны ишине Нальчик шахар округда ич ишлени управлениясында криминал милицияны начальники милицияны подполковниги Гегралаты Марат, УВД-ны криминал милициясыны фатарла тонаугъа къажау кюреш жаны бла уголовный розыск бёлюмюню начальники милицияны подполковниги Жашууланы Артур, Нальчикде ведомстводан тышында охрананы начальникини заместители, милицияны подполковниги Алибек Суруков къатышхандыла.

Ала барысы да артдан-артха Нальчикде юйле, фатарла кёп тоналгъанларын белгилегендиле. Ол тюрлю аманлыкъны кёп бола баргъанлыгъы сыйтауларын ангылата, Гегралаты Марат былай дегенди: «Не айтсакъ да, кёплени жашау къолайлары осалгъа кете, ишсизликни аууна тюшгенлени санына къошула баргъаныды фатарланы, юйлени кёп тоналыуларыны бла сыйтауу.

Ручучулукъ, гудучулукъ кёп бола баргъаны уа ич ишлени органларына ауур жюк болуп тюшеди. Ол тюрлю аманлыкъчылыкъны жолун кесер ючюн, жамааутны жанындан болушлукъ керекди. Къалай да десегиз, хар ким кесини юйюню эшигин, терезесин бёкем этерге, къоншула бир бирлерине кёз-къулакъ болургъа тийишлидиле. Ручучулукъ этгенни кёргенлей, милициягъа сёлешселе, биз кеси борчубузну алжаусуз толтурлукъбуз...»

Алибек Суруков ол оюмну тюзге санагъанды. Милициягъа келген билдириулени арасында, дегенди ол, ырысхы урлау бла байламлы этилген аманлыкъчылыкъ белгилен айтырча кёпдю. Ручуула кеслерини муратларына жетер ючюн, юйлеге, фатарлагъа кириую жангыдан-жангы амалларын хайырланадыла. Ала алгъын юйлени тонаргъа кёбюсюнде эшик-терезе бла кирген эселе, энди аланы кьабыргъаларын, башларын тешип киредие, юй башларындан жыжым бла кёп къатлы юйлени фатарларына тюшедиле.

Сёз ючюн, жылны озгъан кезиюнде Къабарты-Малкъарда белгили болгъан тонауланы асламысы юйле, фатарла тонау бла байламлы этилген аманлыкъладыла. Быллай къыйын болумдан къутулууну бир жолу барды. Ол да ведомстводан тышында охрананы управлениясыны болушлугъуна таяныуду, аны бла келишим этиудю. Аны алайлыгъын хар юйюр ангыласа, аны ырысхысына къол жетмезлигине мен сёз береме. Бизни бла келишим этгенледен жангыз бир адамны фатары, юйю тоналмагъанды быйыл угъай, ол жыллада окъуна.

Жашууланы Артурну айтханына кёре, бусагъатда кёпле темир эшиклерине, терезелерини темир чалдишлерине ышанадыла. Мен а бусагъатда юйле тонаучу аманлыкъчыланы жолларын кесерча ышаннгылы киритле бек аздыла дерикме. Аны унутургъа жарамайды. Ала киритлени ачаргъа, бек кёп болса, 3-5 минут заман къоратадыла. Бусагъатда тонаргъа баргъан жерлеринде аланы бегирек «къыйнагъан» а кеси къыралыбызда чыгъарылгъан бирёзекден эки жанында тиллери болгъан ачхычлы киритледиле, дегенди ол.

Ахырында брифингге къатышханла журналистлени соруларына жуупла бергендиле.

ЛУКЪМАНулу М.

27-чи МАЙ - БИБЛИОТЕКАНЫ БИТЕУРОССЕЙ КЮНЮДЮ

Китапны даражасы кетмегенди

Улбашланы Асият Хасанияны библиотекасында ишлегенли 20 жылдан артыкъ болады. Ол кёп заманны 16-чы школну мекямында орналып турғанды.

Элде Культура дворец ишлеп башлағанлы уа библиотека ары кёчгенди. Байрамны аллында, мен Асият бла тюбешип, аны бла ушакъ этгенме.

- Кёп болмай жангы мекямгъа кёчгенсиз. Къалай барады мында ишигиз?

- Бек къыйыны ол эди – бери кёчген. Эки ай көрешгенбиз аны бла. Элни администрациясыны машинасы болмай, башха амал да тапмай, школда физкультурадан дерсле берген Улбашланы Борис бла Хочуланы Ахмат болушъ андыла. Машина уллу тюйюл эди да, китапланы машоклагъа жыйып, онбеш керге къайтханбыз. Мында да, стеллажланы боян, хар китапны сылап, сыйпап жыяргъа тюшгенди. Культура дворецни директору Геляланы Рустам да газетле жаздыырғъа, мебель бла да болушырға айтханды.

Бери кёчгенибизни юсюнден анда-мында билдириуле такъланма да, окъуучула жюрюп башлағандыла. Библиотеканы алгъынны ғы жери тап эди, ортада болуп. Бери сабийлеге келген тынч да тюйюлдю. Алай былайғъа сабий саддан, 8-чи школдан, студентле, пенсионерле да жюрюйдюлер. Алайды да, окъуучуларыбыз энди кёбюрек болурла деп ышанама.

- Планнга кёре къаллай мероприятиялра бардыргъансыз?

- Жарсып турама планым къалай болур деп. Школда жакъ лагерь бар эди да, андан сабийле жюрюп турғандыла. Былайда уа ишим къалай барлығынын алыкъа билалмайма.

Бир жыл жайда Хасаниядан узакъ болмағъан лагерьлеге нальчикчи библиотекарь бла жюрюп, китапла, журналла эптип, аланы солугъаналарға окъып, тюбешип турғъан эдик. Бизни кёрселе, сабийле бек къуулана эдиле.

- Тапкалада сюелген жангы китапланы да кёрдюм. Алай эсе, фондугъуз тола барады дерге боллукъмуду?

- Аланы ара библиотекада бергенди. «Единая Россия» партия библиотекалағъа ахча болушлукъ этерикди деген хапар жайылғъан эди да, аны юсюнден газетледе да айтхан эдиле. Биз да, чабышып, документлени жыйдыкъ. Нек эсе да ахча уа келмеди.

Алғынча, китапла кёп тюшмейдие ансы, андасанда ала турабыз. Сора жангы чыкъғъанла бизде болмасала да, ара библиотекағъа барадыла. Алай мен мында сабийлеге жазылғъан белгили авторланы бла жыл сайын кесибизде, тыш къыралда да даражалы саугъала алған жазыучланы китаплары болсала сюе эдим. Кёп болмай Болатланы Юруслан Бернштейнни бла Семенланы Исмайылны китапларын саугъағъа бергенди да, бек къууғанғанбыз.

- Интернет чыкъғъанлы китапны даражасы къалмағъанды, дейдиле. Сени оюмунг къалайды, аны алғъыннгы дебери къайтырмы?

- Мен аны кеттен да сунмайма. Алимле, президентле да китапланы хайыырындан боладыла. Кёзюнг бла бир кёрген игиди да, жюз кере эшитгенден эсе. Кертиди, заманнга кёреди не да. Ал жылларда копияны къол бла жазып бергенбиз. Энди уа ксерокс этебиз да къоябыз.

Ахча болуп, жангы китапланы альар онг болса эди... келген окъуучулағъа да излегенлерин тапмай, «жокъду» деп турмай, ала кёбюрек жюрюрюк эдиле. Алай биз библиотека системағъа киргенибиз себепли сорулған китап, журнал болса да, башхалағъа сёлешип, табарғъа кюрешебиз, ара да жибериучюбюз. Барып, алып да келиучюме. Окъуучуланы ыразы этерге кюрешебиз.

- Манга шахарда библиотекачыла бла тюбеше турурғъа тюшюучюдю. Хар заманда да сени ишинги энчи айтып, махтамай къоймайдыла. Къалай келгенсе бу ишге? Элде тынч болмағъанын да билебиз, сени тюнгюлмей турғъанынгы сылтауу недеди?

- Мен КъМКъУ-ну ингилиз бёлюмюн бошағъанма. Школда ишлеп да турғъанма. Алай юйде амалым алай болады – зуттенликде школғъа баралмазча. Сора эл Советде, библиотекада иш барды, кесинг сайла, дейдиле. Мен а библиотеканы сайлайма. Он заманда эсимде да жокъ эди мында аллай бир мычырма деп.

Сабийликден бери сюеме китапланы, адамланы да. Мында тюбешуулени да сюйюп кюрайма. Директорубуз жаш адамды да, керекли затны да ангылайды. Мында да иги ишлербиз деп ышанама.

САРАККУЛАНЫ Асият.

Суратны **ХОЛАЛАНЫ Марзият** алғъанды.

Жангы китап

Унутууну сынамазлыкъ поэт

Бу китап башхалағъа ушамайды, не заты бла да энчиди. Бек магъаналыды, бек ариуду. Аны къолуна алған хар таулу уллу ёхтемлик бла: «Аллахха шукур, бизни Къайсыннға, аны бла уа малкъар халкъғъа да быллай уллу хурмет этгенлерине, Россейде сюйюп эсгергенлерине, аны фахмусуна табыннғанларына. Унутмағъанлары ючюн сау болсунла», - деригди. Кёкюрегинге бек сыйлы китапны къысханча, аллай сезимле туудурады ол. Мында кёп тюрлю суратла да аз тюйюлдюле. Ала аны бютюн къууатлы этедиле.

Кёп болмай Москвада чыкъғъанды ол китап – «Мир и радость вам, живущие» деген аты бла. Ары Къулийланы Къайсынны бек иги, сайлама назмулары, «Осуят» деген поэмасы, «Жорт, жорт, гылыуум» атлы повести, письмолары да киргендиле. Чингиз Айтматовну, Михаил Дудинни, Станислав Рассадинни эм башха белгили адамланы эсгериулери да басмаланадыла. Бу китапны Москвады Жазыучуларыны союзуну шахар организациясы РФ-ни Басма эм асламлы коммуникацияла агентствосуну болушлугъу бла чыгъаргъанды. Ала бу ахшы саугъаны поэтни 90-жыллығъына жоралағъандыла.

90-чы жылда, СССР чачылғъандан сора, уллу, дуниягъа атлары айтылғъан жазыучула, аланы айтхылыкъ чыгъармалары ыспассыз, зат тергелмеген, бағъаланмағъан татыусуз заманнга тюшдюле. Миллет литератураланы келечилери да алай. Бек жарсыулу, жарлы да кезиую эди ол - Россейни айтхылыкъ адамларын унутхан. Даражалы, кючлю да болмады аны бла къырал, бютюн берекетсизликге къалды.

Насыпха, Россейде халда тюрленди, ол аягъы юсюне да сюелди. Аны атын бирикген кёпмиллетли литературасы,культурасы,спорту айтдырлығъын ангылағъан политикле , интеллигенция да ал сатырғъа чыкъдыла. Аланы хайыры бла белгиленнгенди Москвада Ленин атлы эм Къырал саугъаланы да лауреаты, аты буягъа айтылғъан малкъарлы поэт Къулийланы Къайсынны 85-жыллығъы бла 90-жыллыкъ юбилейлери. Аллай биийк даражада, унутмай, жангы Россейде литератураны бек сыйлы жерине Къайсынны ётдюргендиле жаланда.

Алай китапны ал сёзюн окъуғъан а жилямай къалмаз... Аны жазғъан Вадим Дементьевни къаллай уллу сюймеклиги барды поэтге, аны тилине, халкына! Малкъар таулары, малкъар халкъы дап дайым белгилейди ол. Дементьевни хар сёзюнде аллай таза эм кючлю сюймеклик барды – хар окъуучуну жюргени къозғъарча.

Возвращение поэта» деп ал сёзюне ол боллан атамағъанды. «В русскую литературу и культуру возвращается своими переводами, всем своим самобытным и незабываемым обликом балкарский поэт Кайсын Кулиев... Сам факт издания в Москве его избранных произведений к 90-летию со дня рождения, после 20-летнего перерыва, замечателен и прекрасен. Не только, оказывается, рукописи не горят, но и книги не исчезают, их авторы восстают из неправедного забвения», - деп башлайды ол сёзюн.

Къыйын заманнга да ъарамай, А.Фадеев 1942 жылда Къайсыннга Москвада творчестводу ингир къурағъанды, анда уа ол кеси, Борис Пастернак,Николай Асеев эм башха белгили адамла сёлешгендиле. Къайсыннга аллай даража бергенлеринде, анга жаланда 25 жыл бола эди. Ол заманланы эсгере, автор быллай магъаналы шартны да чертеди: «...Это было время появления крупных имён поэтов и прозаиков своих народов, где не этническая численность определяла успех, а талант и мастерство».

Не заманлада да оруслу жазыучуланы Къайсыннга сюймекликлери, хурметлери да уллу болғъанды. «Малкъарлы» деген сёзню СССР-де сағъынырғъа жарамағъанда окъуна, 1945 жылда Михаил Дудин Къайсынны жоралап («К.К.» деп жаза эди таулула сюргюнден къайтынчы), былай жазарғъа базынынганны уа?

Ночь поэ́мкою частой
Заметает поля.
Я пишу тебе: «Здравствуй,
Офицер Шамиля!»

Вьюга зимнюю сказку
Напевает в трубу.
Я прижал по-кавказски
Руку к сердцу и лбу.

Ма алай кёп ахшы, сейир затланы юлгюге келтиреди Вадим Дементьев. «Мы всегда числили Кулиева «в рядах наших писателей», самых для нас близких и необходимых, - деп жазады ол. - Москва его любила, им восхищалась, его ценили. Его природный талант, щедрость на дружбу, взрывной, восторженный характер оставили такую память, которую не утерять и за двадцать лет.

Артистичный от природы, с обликом поэтического небожителя и одновременно покрестьянски земного человека... Кулиев – прекрасный лирик, акварельный художник, тонкий график. Даже драму своего народа он выразил в пронзительном образе «раненого камня». И, как большой поэт, он не сосредоточился на том, что жгло страшной обидой память, а расширил свой поэтический символ на всю историческую судьбу балкарцев, на их труд и повседневное существование. Раненый, ведь не убитый, не погибший, не забытый... Излечить этот камень, совершить свой, только ему доступный сизифов труд и взялся в своём поэтическом творчестве Кайсын Кулиев».

Ма бу сёзле, поэтге быллай биийк бағъа бичиу нени бағъасы бардыла! Алай жазар ючюн а, къалай сюерге керекди Къулий улуну!

Вадим Дементьев бла бирге бу китапны жарашдырғъан Вадим Рахмановха да уллу ыспас эте рге тийишлиди – аланы къайғъырыулары, сюймекликлери ючюн да. Ала айтхылыкъ Къайсынны унутмағъанлары, биогюнгю Россейге «къайтарып»: «Эсингде тут, таныш бу закий поэтинг бла» дегенлери ючюн. Рахманов а быллыр юч-тёрт кере келгенди Москвадан Нальчикге бу китапны материалларын жыйышдырыр ючюн.

Башында белгилегенимча, бери поэтни сайлама назмулары киргендиле, хар тизгини Къулий улуну адамлығъынны, батырлығъынны, огъурлулуғъуну, кишилигини шағъатлары болуп. Аланы хар бири жюрегинге кирип, анда жашап башлайды, кёп тюрлю сезимле къозғъай. Поэтни письмолары, аны юсюнден эсгериуле да окъуучуну сансыз къоярыкъ тюйюлдюле. Ма бу тизгинлерин а, осуятныча окъуй, аны жюрек кючюне, акъылына да табынаса:

Вы не плачьте в день моей
кончины,
Поглядите на громады
скал.
Я любил безмолвные
вершины,
Потому что боль их
понимал.

Не горюйте, что ушёл до
срока,
Но, порою видя в окнах
свет,
Думайте, что за одним из
окон
Я сижу и мне скончанья
нет.

Алайды. Ёмюрлюкдю Къулийланы Къайсын. Аны юсюнден айтадыла поэтни юсюнден жазғъанла, Къайсынны хар тизгини да. Россейни белгили адамлары Москвада бу китапны чыгъаргъанлары да. Ол уллу къууанчды бизге, таулулағъа.

Жангы Россейге къайтхан ёлюмсюз Къайсын а, милетин да ёлюмсюз этгенди. Вадим Дементьев жазғъанлай: «О таких, как он, обычно говорят: «Поэт милостью Божьей». Добавлю от себя: «И милостью своей родины, своего народа».

БИТТИРЛАНЫ Аминат.

БАШЛАМЧЫЛЫКЪ

Шуёхлукъғъа жораланнган жолоучулукъ

Табийғъатны къоруулауну регионда аралы фонду арт жыллада адам эс бурурча кёп жумушла тамамлайды. Июнь айны ал кюнлеринде, ол къурап, атла бла ючкюнлюк жолғъа эгинчи кере чыгъарыкъдыла. Ала бу жолоучулукъларын РФ-ни Кюнюне эм чекчи аскерле къуралғъанлы 90-жыллығъына атап бардырлыкъдыла.

Жолоучулукъғъа КъМР-ни эм КъЧР-ни чаришчилери келлерини атлары бла къатышырыкъдыла. Аланы жоллары Черек районну Къара-Суу элинде башланып, Думала, Огъары Чегем, Акъ-Топуракъ, Шаукам, Къара-Къая, Жылы суу, Къая, Бурунташ, Худес таула эм, эллени юслери бла ётюп, КъЧРни Хурзук элинде бошаллыкъды. Бир кюннге атла 55 километр барырғъа керекдиле. Жолоучулукъда асфальт, тау жолла да бардыла.

Аны къурау комитетини къауумуна Къырал Думаны депутаты, Социалист Урнуууну Жигити, академик, спортну халкъла аралы классдағъы устасы Залийханланы Михаил, РФ-ни КъМР-де чекчи отрядыны тамадасы Иван Агеенко, фондну председатели Жансюйланы Владимир; къарачай жанындан КъЧР-ни Правительствосуну Председателини биринчи заместители, эл мюлк министр Лайпанланы Исхакъ, «Къарачай» газетни баш редактору Какушланы Хусей, эл мюлк бёлюмню таматасы Джазаланы Балуа, республиканы ат спортдан федерациясыны вице-президенти Къобаланы Рашид киредиле.

Баш судья Иван Ачинкоду, ветеринар врачла уа эл мюлк илмуланы кандидаты Тамара Иванова, Ирина Никоз, Александр Журавлёв, Тохланы Къайсындыла.

Юкюнчю кезиуде, ветеринар контрольдан сора, атла бла терк барып эриширикдиле. Биринчи болуп финишге жеттен алты чаришчиге бағъалы саугъала берилликдиле.

Жолоучулукъну къурағъанла айтханнға кёре, эришиую биринчи кезиую РФ-ни алғъыннгы Президенти, РФ-ни Правительствосуну Председатели В.В. Путиннгé, ючюнчю кезиую уа Къарачай-Черкес бла Къабарты-Малкъар республиканы жашағъан халкъланы шуёхлукъларына жоралағъандыла.

Атла бла жолоучулукъғъа чыкъғъанланы къорқъуусузлукъларын эки республиканы да ич ишлерини министерстволарыны къуллукъчулары жалчытырыкъдыла. Жолоучулукъну бардырыуғъа уа финанс болушлукъну КъЧР-ни Правительствосу, КБТЭН-ни генеральный директору Ахматланы Марат эм башхала этедиле.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

Ара газетле нени юсюнден жазадыла

Кардиолог Евгений ЧАЗОВ:

Узакъ ёмюрлю жашауну амалы бек тынчды

Инфарктдан ол кёп уллу къырал къуллукъчуланы къутхарғъанды. Аны пациентлерини араларында дуниягъа белгили адамла да кёп болғъандыла. Алай белгили кардиолог эм академик Евгений Чазов кесини эм баш ишине уллу къуллукъчуланы угъай, халкъны саулугъуну юсюнден къайғъырыуну санағъанды.

«Къыйын 90-чы жылланы» кезиуюнде шок терапиядан чыкъғъан жюрек ауруладан ёлюм кенг жайыллығъыны юсюнден властьларға кёп кере айтхан эдим. Ол санда халкъны жашау этер ючюн керекли кючюню тарқъайырығъыны юсюнден эсгериулерим да болуп. Алай эс бурмай кюйғъан эдиле! Ол жылладача кёп адамны биз урушдан сора бир заманда да тас этмегенбиз, - дейди Евгений Иванович, жюреги бла бек жарсып.

Жюрек ауруула эм къутулур эсег а демекликни хаталары

- Урушну эм революцияланы жылларында адамла ачлыкъны эм уллу къыйынлыкъланы хаталарындан бек къарысуслана эдиле. Жюрек аурууладан ёлгенле уа кёп тюйюл эдиле. Нек?

- Ол заманлада адамны ёз жашауу бла байламлы депрессиялағъа (мугурлукъға) хазна эс бурулмай эди. Адамны чархы, эси да: «Хар зат да хорлам ючюн, хар зат да фронтха!» деген чакъырыуну толтуруғъа бурулуп къалғъан эди. Жаныбызны сакълайыкъ, хорлайыкъ ансы, башхасы уа артда, «урушдан сора алты сағъатда» тап болур деп ойлай эдиле адамла. Сынағъан палахларына, къыйынлыкъла ғъа тюбегенден сора депрессияғъа тюшюп, къолланы бошлап къойғъан эдиле адамла... Мени устазым академик Александр Мясников Аскер-Тенгиз Флотну блокадалы Ленинградда кючлерини баш терапевти болуп турғъан эди. Ол айтханнға кёре, блокада бошалғъандан сора Питерде гипертония ауруу бек терк эм кенг жайылғъан эди. Сау къалғъан ленинградчуланы жарымы, жюреклери ауруп, саусузла болғъандыла.

- Да сора инфарктха жол депрессиданмы башланады?

- Сылтауладан жаланда бирлериди ол. Экинчиси уа - бизни жашау этиу халыбызды. Былайда мен адамны бай неда жарлы жашағъаныны юсюнден айтмайма. Адамны жюрек ауруу жарлылыкъдан чыкъмайды. Ишни башы - адам кесини жарсыуларына къалай къарағъанындады. Депрессияла да тюрлю-тюрлюле боладыла. Сёз ючюн, алыкъын жашау не болғъанын кёрмеген, кертиси бла да палах къаллай болғъанын сынамағъан жаш адамла кеслери керекли ёлтюредиле! Депрессияланы ата-бабалардан тугъанларына-туудукъларына ётген тюрлюлери адамны нерва системасыны халы бла байламлылары да бардыла. Кертиди, депрессия къыйын жашау болумлағъа юйренчек болуп артдан-артха кетип да къалады, алай бир-бирледе уа къыйын болумлағъа хорлатып да къояды.

90-чы жылланы баш кезиулеринде сора жашау игилене барғъанлығъа да ушағъанды. Алай пациентлени кёп къалмай жарымы бюгюнлюкде да башха ауруулары бла бирге депрессиядан да къыйналадыла. Хирургға неда кёз докторуғъа барғъанланы араларында аллай саусузла да кёпдюле. Инфарктдан неда жюреклерине операция этилгенден ёлген адамланы санын депрессия 2 кереге кёбейтгени да белгили шартды. Ахырында уа былай чертирге сюеме: депрессияны хатасындан жашаулары келгенле да, энди хайт дап жашайыкъ деген жаш адамла да кёп ёледиле.

- Къалай-алай эсе да, ёлюм азая барды. Ол жаны бла осал ишле артда къалғъандыла, игиликни сакъларғъа боллукъду...

- Хау, ёлюм азаяды, алай бек акъырын. Профилактиканы системасы (солуу юйле бла санаторийле, кардиология диспансерле, кабинетле эм алағъа ушағъан учреждениялра) оюлғъанды. Кесибизни келиер къадарыбызны юсюнден къайырмай юсюнден къайырыкъдыла. Ол а бизге аны кечмейди...

Америкалы илму журналладан бирлери жюрек ауруладан чыкъғъан ёлюмню болумун тинтгенди. 1980-2000 жыллада АБШ-да 25 жылдан 84 жылғъа дери ёлген адамланы саны тохташдырылғъанды. Ол кезиуню ахырында ёлгенле, башындағъыладан эсе, эки кереге азайғъанлары шарт белгили болғъанды: башында хар 100 минг адамдан 542-си ёлген эсе, ахырында ол тарих 263 адамғъа тюшгенди. Алай къалай бла болғъаны да белгилиди. АБШ-да бағъыу эм профилактика ишле уста бардырыладыла, реабилитация мадарла тынғылы тамамланыладыла, къанда халестеринни азайтыуғъа эм къанны басымын чёкдюрюуге уллу эс бурулды, тютюн ичиную азайтыуғъа, кючюк-къарыуну излеген ишлени женгиллетирге да тийишлисича магъана бериледи.

Бизде уа ёлюм бла байламлы жарсыулу шартла кёп бола барадыла. Беш жылны ичинде Россейде ауруулаланы саны 5 миллиондан 10 миллион адамғъа жетгенди. Аладан диспансер эсепде тургъанла юч юлюшден бири боладыла. Алты миллион адам саусузла болғъанларын келери биледиле, алай алағъа бир киши да эс бурмайды, къарамайды! Жюрек ауруулуа, бютюнда жаш адамла, аз-маз игирек болғъанлай, келерине бакъдырыуну тохтатып қоядыла, саулукъларына эс бурмай турадыла. Ала: «Ауруу бир жаны бла озуп кетер эсе уа», деген умутха ышанып къаладыла.

- Ол да миллет ышанмыды?

- Хау, бизни арабызда келери келерине мурдарлыкъ этгенле да аз тюйюлдюле. Аллайла былай оюмлайдыла: «Мен бюгюн ауурмай эсем, хар заманда да ауурмай турлукъма. Сиз а, врачла, бизден кери болугъуз!» Америкалыны хаан басымы кётюрюлсе уа, ол саулугъун игилендирир ючюн, таулудан ётерге угъай дерик тюйюлдю. Америкалы адам былай оюм этеди: «Мен ауруп къалсам, ишимы тас этерге боллукъма, инвалидликге кёчерикме, биреуню бергенине кёларап къаллыкъма. Андан сора уа юйюрюмю къалай кечиндирликме?»

Тюзюн айтханда уа, аланы медициналары артыкъ аламат халда тюйюлдю. Сиз Америка! Америка! дегенликге, анда страховой компания ла врача жиберген мингле бла жангылычланы, терсликлени юслеринден бек жарсып айтадыла... Аны бла бирге уа анда медикле кеслерини халкъларына: «Тютюн ичме! Ичме тютюн! Тютюн ичме!» деп, дайым айтханлай турадыла. Аллай чакъыуғъу акцияны хайыры да чығъады: кёп адамла тютюн ичгенлерин къойғъанлары себепли АБШ-да ёлюм 12 процентге азайғъанды. Ол а жюз минг бла саналғъан адамны ёлюмден къутхарғъанды. Бизде уа тютюн ичиную къоярғъа чакъырыуғъа жаланда быллай жууапны эшитирге тюшеди: «Тютюнню эм арақъыны ичмеген адам, саулукъу болуп турғъанлай да ёлюп кетерикди».

Сёзсюз, адамланы юслеринден былай деп, терслеп айтырғъа къыйындыды. Ёмюрледен бери да терсликле, жетишимсизликле кёп этиле турадыла. Адамла ол тюблемаладан къутулурғъа да кюрешедиле – ичги юйледе кеф болуп, казинолда адам боллағъа берилип да. Бир къарағъыз, олигархланы аралларында ичгиге хорлатханла хазна жолукъмайдыла. Байланы аралларында да ичгиге берилгенле бек аз тюбедиле. Алай бузулғъан адамла жарпыланы аралларында кёбюрек боладыла. Бомжну хуржунлары ахчадан къурудула, алай полштофха уа ол бек къаты табынды.

Акъсакъны таягъын хайырланнган миллет

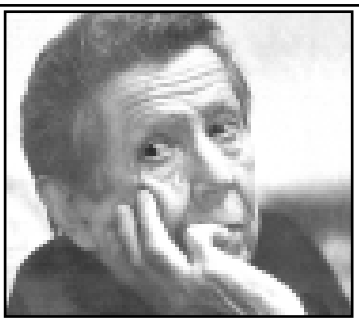

- Халкъда быллай сёз жюрюйдю: «Саусуз адам бузугъу болғъан рояль кибикди». Ол кеси кесин къалай тюзетирге боллукъду?

- Кертисин айтханда, аны амалы бек тынчды. Тюз жашау этиную жоругъун - кесинг ючюн кесинг жууаплы бол деген излемни толтуруду. Быллай сорулуану юслеринден дайым оюм этгенлей турурғъа керекди: «Мени алда не сакъларайды? Мени юйюрюмю да? Къарыусуз, амалсыз болуп къалсам, манга аш-суу ким берип турлукъду? Ким къарарыкъды манга?» Билемисиз, мен бизни телевидениянны баш каналында къыралыбызны къартларына-къарыусузларына деп къуралғъан бёлюмлеринде (юйлеринде) жашағъанланы жашау халларыны юслеринден бериулени кёрпюзте-кёрпюзте турурғъа керек сунама. Атылып къалып, аллай юйледе кечингенге, къабырғъадан къабырғъагъа дери таякъчыкъларына таянып кюндюн-бутдан жеталғъан къартлағъа мен былай сорурғъа сюеме: «Сизге жашлығъынгызы эм саулугъуғъуз къайтып келселе эди, кесигизни жашауурузну алғъынчамы къурарыкъ эдигиз? Неда башха тюрлю жашау этергеми кюреширик эдигиз?», деп.

Алай теевидение аллай бериулени орунларына маныякланы юслеринден сериаллары бергенлей турады... Мен телевизионщиклеге бир жолда былай айтхан эдим: «Сиз сатхылчасы. Сиз, врачла , адамланы аурууларындан бағъарғъа боллукъсуз, болсада сиз адамлағъа ёлюрге болушасыз».

Артдаракъда уа Норвегияда телевизор да быллай бериую кёргенме. Анда психотерапевт сёлеше эди, ол халкъ асламлағъа энчи сеансла къурағъанды. Кашпировскийникилеге ушағъанла угъай, илму мурдорда къуралғъан сеансла кёргюзтюле эдиле ол къыралда. Адам жашау къыйынлыкъладан къалай къутулурғъа боллугъуну юсюнден соруула Бере эдиле алимлере. Американы президенти Рузвельт да, къыралыны экономикасы бек осал халғъа жетгенде, халкъына радио бла обращенияларында правительствону кризисге къажау ишлерини юслеринден ангылашыныулу ушакъла бардыра эди. Мени тёлюмю да къырал магъаналы уллу мурат чыныкъдырғъанды. Радио бериуледе быллай хапарла айтыла эдиле: «Биз хорларгъа керекбиз. Сени фронтда айланнган атанг жигитди. Сен да аллай бол!» Ол тюрлю насийхатла бизни жюреклерибизни кючлегендиле, сакълағъандыла, чыныкъдырғъандыла.

- Сиз «тёлюню генетика жаны бла бузукълукъларыны» юслеринден жарсып айтхансыз. Бусағъатда жашағъан адамланы тёлюлери кеслерини туудукъларына жаланда ауруула къоярла деген къорқъуу бармыды?

- Энди угъай. Мени быллай умутум барды: биз оюлуудан-тозураудан къутулурукъбуз, аягъы юсюбюзге турлукъбуз. Биз, медикле, аны сезе башлағъанбыз. Миллет да кесин жангырта тебирегенди. Алай халкъ бизге тынғылы болушмаса, ишибиз къуралырыкъ тюйюлдю. Биз былай айтабыз: «Келип къан басымғъызны ёнчелетген кыйын ишмиди? Бусағъатда алай къайсы аптекада да згидирирге боллукъду. Аны кезиюнде этсегиз, инфарктдан эм инсультдан къутуллукъсуз».

Алай бизни айтханыбыз «чапракъдан ётмейди». Бусағъатда уа россейлилени 40 миллион адамыны къан басымлары мардадан кёп болғъаны белгили шартды. Эсепге алынныған саны уа жаланда 10 миллион адам болғъанды, бирси 30 миллиону уа къайда эсе да айланнады... Бизни быллай тилегиз бардыр: «Адамла, кесигизни юсюгюзден КЕСИГИЗ къайғъырығъыз! Алай эсе биз, бир да болмаса, 75-шер жыл жашарыкъбыз».

Владимир КОЖЕМЯКИН.

«АиФ» газетни 2008 жылда чыкъғъан номеринден алынып басмаланады.

Адет-тёре

Оғары Малкъарны биринчи номерли школуну арбазында «Тепена» байрам болғанды. Аны школну директору Къарчаланы Халимат Жикирияевнаны башчылығында окъуучула бла хореограф-балетмейстер Къудайланы Мухтар къурағъандыла.

Къарчаланы Халимат школчула бла.

Атала сёзю - акъылны кёзю

АРТ жыллада Къарчаланы Халимат таулу халқ ны эртгегили байрамларын жашауғъа қыйтарыр ючюн уллу кыйын салады. Хау, бусағъатда миллетни асламысы муслийманладыла, алай таулуланы, башха халқлаланыча, мажюсю заманлары болғанды. Кёп тейрилеге табынған заманлары. Ол кезиуде болған байрамланы унутурғъа керекмиди? Баям, уғай. Бирле мажюсю байрамла муслийманлағъа неге керекдиле дерге да болурла, ғъандыла, шёндю уа уллусу, гитчеси да, ушкок алып, таугъа чығъып къаладыла. Къозларыкъ жаныуармыды оғъесе баламыды - къарамайдыла, қырадыла.

Ийман, ийманыу – ол мардалағъа сыйыныуду. Алғын бар эди сыйыныу, бусағъатда уа къайда да чексиз эркинлик эсленеди. Сёзюз, бизге мажюсю заманланы эсгериу, ата-бабаларыбызны жашауғъа къарамлары бла шағъырейлеиу биогюнлюкде бек керекди.

БАЙРАМ Малкъаргъа аталғъан назмуладан башланғанды. Ызы бла Къарчаланы Халимат Тепенаны юсюнден айтханды. Тепена – от анасыды, анға аталып, жыр, тепсеу да бардыла. Отсуз бир адам да жашау эталмағъанды. Аны бизни халқъыбыз хар заманда да сыйлы кёргенди, ол от жағъада жанғанлай тургъанды. «Отунг ёчюлсюн», «от жағъанг къурусун» деген қъаргъышла бардыла таулулада. Аладан кёрюнюп турады ала от жағъаны юйюрню жашауу неда тюп болуу бла байламлы этгенлери да.

Халимат Жикирияевнаны Тепенаны юсюнден хапарындан сора окъуучула отну юсюнден нарт сёзле айтландыла. «Отну, суну кёзю бар, санға айтыр сёзю бар», «От ашамай жашамаз», «Жылытхан да – от, улутхан да – от», «От отха ушамайды», «От дегенинг, ит кибик, бирде жалар, бирде талар», «Суу семизди, от арықъды» эм башхала.

Къалай сейирди: таулула отну адамны сыҳатында кёргенлери! «Кёзю бар», «арықъды»... Башха нарт сёзге уа бир къарағъыз: «От бла суу-тилсиз жаула». Биягъы адамланы юсюринден барғъанча хапар, алай сыҳатланадыла от бла суу.

Къарчаланы Халимат малкъарлыла къыз тилей келечиле жиберген кезиулеринде отну ёчюлтмегенлерин чертгенди. Ол ачықъ жанмаса, иш қуралмағъанды, Дагъыда болғъанды бир адет: халқъ бир уллу оноу этерге жыйылса, алғъа от этгендиле, сора, оноу этилгинчи, аны ёчюлтмегендиле.

Эл тёреге оноу эталлықъ адамланы сайлағъанда, ала от бла къарғъаннғандыла, ант да этгендиле. «Тюзлюк жанын тутмасам, терс адамғъа жакъ бассам, отда кюейим, кюлде кёмюлейим», дегендиле. Ызы бла от сынжырны тутуп: «Тюзлюк жанлы болмасам, мени от жағъаны сынжыры уруп къурутсун, санларымы къуруштурсун» деп, ант этгендиле.

Школчула от сынжырны кесини энчи алғъышлы да айтханды:

Сынжырығъыз къурушмасын,
Юйдегизиз урушмасын,
Аман адам бу юйге
жуушмасын.
Быланы сюймегенлени
юйю дауур болсун.
Алығъыз, жашла, толу
аякъны,
Берекетли, монг аякъны,
Тёребизге кёре аякъны.
Этилген алғъыш къабыл
болсун,
Эшитгенлени жюреклери
сабыр болсун,
Хар ишибиз тамам болсун.

Ызы бла сабийле от жағъаны тёгерегинде тепена тепсеуню тепсегендиле, бу тейриге аталғъан жырны да жырлағъандыла. Сора байрамда алғъын заманлада келинни юйге қалай киийиргенлерин кёргюстгендиле. Келин, юйге киргенинде, от сынжырны кьолу бла тутуп, аны тёгерегине айланғанды, ол заманда анға алғъышы этгендиле.

Байрамны ахырында уа сабийле оюнла кёргюстгендиле. Бизни ата- бабаларыбызы от анасы Тепенаны сыйлап, анға атап, оюнла, эришиуле бардығъандыла. Школчула да тутушғандыла, къазыкъғъа ёрлеп, саугъала да алғъандыла.

... Заман озса, кёмюлюпмю қъалады хар зат да? Уғъай, кёмюлмейди, унутулмайды. Ата-бабаларыбызны отха, суғъа, тереклеге, таулағъа, талалағъа – битеу да тёгеректеги дуниягъа бере билген сыйлары бизге дерсди. Жарсыкъғъа, бусағъатда адам жаланда кесин оюрге ёчдю, дунияны уғъай, кесин.

Бурунгулуа уа башха тюрлю жашағъандыла. Баям, ала бизнича жашасала эди, сакъланырыкъ тюйюл эди дуния. Да сора барғъан жолубузну бармай, анға юйренчек болғъан эсек да, тюз жолнуму излер эдик? Келлик заманлада да от жағъалада от жанарча?..

БАЙСЫЛАНЫ Марзият.

Тутушуу.

Сабийле къазыкъғъа ёрлеп, саугъала аладыла.

Конкурс

«Заман» газетни - хар таулу юйюрге

Газетни редакциясы «Заман»-2008 жылғъа жазылыу» деген конкурс бардырады. Аны мураты- КъМР-ни Федеральный почта связыны управлениясында ишлегенлени 2008 жылны экинчи жарымына газетге жаздырыуну кезиуюнде аны тиражин ёсдюрюуге бурулғъан мадарла этиуге кёллендириудю эмда алағъа болушууду. Конкурсха почта связыны район, шахар управлениялырында, элледе бёлюмлеринде ишлегенле, почтальонла қъатышырғъа боллукъдула.

Конкурсну номинациясы

«Заман» газетге жарым жылғъа жазылғъанланы санына артыкъда кёп къошханла» деген номинация бла бардырылады. Къошулғъаны 2007 жылны 2-чи жарымында 1-чи июльғъа дери жаздырылғъан экземпляры саны бла тенглешдирилип саналады.

Конкурсну итогларын чығъарыу

Конкурсну итоглары 2008 жылда июльда, газетлеге жазылыу бошалғъандан сора чығъарыладыла эмда «Заман» газетде басмаланадыла.

Конкурсда хорлағъанланы саугъалау

Саугъағъа беш жер тохташдырылады.

1-чи жерге -6000 som
2-чи жерге -5000 som
3-чи жерге -4000 som
4-чи жерге -3000 som
5-чи жерге -2000 som

Хунерлик

Жанхотиячы «жулдузла»

Жанхотиячы школчуланы къауууму бу кюнледе Нальчикде сабийлени бла жаш тёлюню чығъармачылыкъларыны юйюнде бардырылғъан «Эртген жулдуз» деген республиканы конкурса эжинчи жерге тийишли болғъандыла. Энди уа «21-чи ёмюрню ауазлары» деген республиканы эришиуге къатышырғъа хазырлана турадыла. Анда да хорласала, сабийле россейли конкурслағъа барлыкъдыла.

Школчу къызланы бла жашланы жырлағъа музыкадан устаз Ахматланы Эльмира юйретеди. Ол, Нальчикде культпросвет училищени бошап, Жанхотиягъа келген эди. Аны башлығъында сабийле район, республиканы конкурслағъа кёп кере қъатышшадыла.

Эльмира школда ишлегенли сегиз жылдан атлағъанды. Ол заманны ичинде фахмулары болғъан кёп сабийге жол ачханды. Бери жыр усталыкъғъаюйренирге Кёнделенден окъуна келедиле. Жанхотиячыланы Къабарты-Малкъарны телевидениясыны музыка бериуулерини бёлюмю ала бла бериу этерге да чакъыргъанды.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

СУРАТДА: Ахматланы Эльмира жырларғъа, тепсеріе юйретген сабийлери бла.

Суратны автор алғъанды.

Жанхотиячы школчуланы къауууму бу кюнледе Нальчикде сабийлени бла жаш тёлюню чығъармачылыкъларыны юйюнде бардырылғъан «Эртген жулдуз» деген республиканы конкурса эжинчи жерге тийишли болғъандыла. Энди уа «21-чи ёмюрню ауазлары» деген республиканы эришиуге къатышырғъа хазырлана турадыла. Анда да хорласала, сабийле россейли конкурслағъа барлыкъдыла.

Атала сёзю - акъылны кёзю

алай биз ата-бабаларыбызны жашаулары толусуллай унутуп къойсакъ, ол игимиди да?

Белгили священник, философ Александр Мень айтханға кёре, мажюсюлюк – ол бир Аллахха жол эди. Адам улу ол заманда да ангылағъанды андан эсе иги да уллу кюч болғъанын. Ол сезим тудурғъанды аны акъылында кёп тейрилени. Алай, ачықъ айтханда, мажюсю заманлада адам улуну кьылыгъы ийнанғъан адамны шартларына шёндюден эсе кёбюрек келишеди. Алғъын суғъа кир-кипчик атарғъа къоркъғъандыла, череклерибиз таза эдиле. Энди уа суу боюнланы багъушдан толтуруп кьойғъандыла. Алғъын уғъа уучула, сыныулу адамла барғъандыла, шёндю уа уллусу, гитчеси да, ушкок алып, таугъа чығъып къаладыла. Къозларыкъ жаныуармыды оғъесе баламыды - къарамайдыла, қырадыла.

Ийман, ийманыу – ол мардалағъа сыйыныуду. Алғъын бар эди сыйыныу, бусағъатда уа къайда да чексиз эркинлик эсленеди. Сёзюз, бизге мажюсю заманланы эсгериу, ата-бабаларыбызны жашауғъа къарамлары бла шағъырейлеиу биогюнлюкде бек керекди.

Мурдарлыкъ

Аманлыкъчыланы табарғъа болушуругъузну тилейбиз

Къабарты-Малкъарны право низамны сакълаучу органлары саутланған аманлыкъчыланы излейдиле. Аманлыкъчыла, 24-чю майда ингирде сагъат сегизде къырал номерлери болмағъан ВАЗ-2110 автомашина бла келип, Дугулубгей элге кирген жерде «Кавказ-Инвест» автомойканы қатында «МАЗДА» автомашинағъа от ачханды. Ол милицийда къуллукъ этген адамны автомашинасыды.

Чабыууллукъ этгенле милициялы капитаны Азамат Нагоевни бла «Кавказ-Инвест» ООО-ну къалауургу Борис Балкизовну ёлтюргенди. Мурдарлыкъ этилген жерге КъМР-де МВД-ны, РФ-ни Къоркъуусузлугъуну федеральный службасыны КъМР-де управлениясыны, РФ-ни Прокуратурасыны Следствие комитетни КъМР-де управлениясыны келечилеринден къуралған следствие-оперативный къауум терк жетгенди, тинтиу ишле бардырады. Алайда 7,62 миллиметр калибрли патрон табылғъанды.

Республиканы жеринде аманлыкъчыланы «Вулкан-5» планнға кёре излеу эм оперативный ишле къолғъа алынғъандыла. РФ-ни Уголовный кодексини 317-чи, 105-чи, 222-чи статьяларыма тийишлиликде уголовный иш ачылғъанды. Тинтиу ишледен белгили болғъанына кёре, чабыууллукъ этилирине А.М. Нагоевни къуллуғъу, иши себеп болғъан болуп деген оюм бардыы.

Мурдарлыкъ сутканы жарыкъ заманында этилгенди. КъМР-де МВД бу кюйсюз ишни этгенлени кёрген, билген бар эсе, аланы табарғъа, ачықъларғъа болушуулларын тилейди.

Шарт белгили информация билдиргенгге иги кесек ахча саугъа берилликди, аны аты жашырылғъан къаллыкъды. КъМР-де МВД-ны телефонлары: дежурный бёлюмюнде: **40-49-10**;

КъМР-де МВД-ны Уголовный розыск управлениясында: **47-65-82**;

РФ-ни Прокуратурасында Следствие комитетни КъМР-де управлениясында: **40-46-13**.

КъМР-де МВД-ны пресс-службасы.

Карате

Сочиден тёрт саугъа бла

Сочиде гитче эм орта жыл санлары болғъан жашланы бла къызланы араларында каратеден Россейни биринчилиги бардырылғъанды. Анға къыралны къыркъ регионудан сегиз жюз жетмишге жуукъ спортчу қъатышханды. Бизни республиканы каратечилери, тёрт саугъа алып, андан иги кёрюмдюле бла къайтханды.

Эльбрус районну жаш тёлю, физкультура эм спорт жаны бла комитетини комплекс спорт школуна жюрюген Расул Авдаев кеси жыл санында ауурлугъунда биринчиликде эжинчи жерге тийишли болғъанды. Тырнауузчу Къочхарланы Тимур, тёбеакъбашчыла Ратмир Дахов эм Асият Шомахова уа ючюнчю жерлени алғъандыла.

Андан сора жыйырмағъа жуууқъ команда Сочини кубогу ючюн эришгендиле. Бизни республиканы келечилери тырнауузчула Къочхарланы Тимур, Тенгиз Калдани эм Махмутланы Алий Дагъыстанны бла Новосибирскени жаш спортчуларын хорлағъандыла, алай, сочини каратечилеге хорлатып, ючюнчю жерге чыкъғъандыла.

Тренер Евгений Могилевеви айтханына кёре, Къочхарланы Тимур бла Махмутланы Алий эришуледе кеслерин аламат иги кёрюстгендиле.

А.ТАЛАЕВ.

ФУТБОЛ

Фелипе августда ойнап башларыкъды

«Спартак-Нальчикни» чабыуллукъ этиучюсю Фелипе Альмейде Феликс Москвада клиникада кёзлерине операция этдиргенди. Майданнга августда къайтырыкъды.

Кёзлери аурығъанлары себепли бразилиячы футболчу жалғъан чыракъ бла жарытылғъан майданда ойнаялмайды. Аны хатасындан Россейни шёндюгю чемпионатында «Спартак-Нальчик» ючюн ол жаланда юч оюннға қъатышалғъанды.

Врачла Фелипеге августда ойнап башлағъа эркинлик берликдиле. Алай футбол клубну баш тренери Юрий Красноженны айтханына кёре, жашны жыйырма юч жылы болады, аны себепли бу жылны Феликсни саулугъун игиилендириуге қъоратсала да, келир заманда ол алағъа хайыр келтирир деген ишанылукъ барды.

Бизни корр.

ЭРКИН ТУТУШУУ

Сакъатла эришгендиле

Бу кюнледе къулакълары эшитмеген сакъат эр кишилени араларында эркин тутушуудан Россейни чемпионаты болғъанды. Анға Къабарты-Малкъардан да тёртеулен қъатышхандыла.

Зубер Гешоков 96 килограммғъа дери ауурлукъда чемпионатны доммакъ майдалына тийишли болғъанды эм Россейни жыйымдыкъ командасына киргенди. Ани Гайыланы Хусей юйретеди. Шёндю ол Зуберни Европаны чемпионатына хазырлайды.

Бизни корр.

КЪМР-НИ ПРОКУРАТУРАСЫНДА

Инвалидлени транспорт бла жалчытырғъа

«Россей Федерацияда инвалидлени социальный жаны бла къоруулауну юсюнден» федеральный Законуну 15-чи статьясына тийишлиликде, къурауправо формалары къаллай болғъанына да қъарамай, жер-жерли самоуправленияны органлары эм организацияла инвалидле шахар пассажир транспортну битеу тюрлюрни бла жюрюрча болумла къурарғъа (кресло-коляскала эм итлени болушлукълары бла орамда айланғъан инвалидлени да алағъа қъошуп) борчлудула. КъМР-ни Прокуратурасы бардырғъан тинтуулени кезиуюнде тохташдырылғъанына кёре, адамланы транспорт бла жалчытыуну системасына инвалидле хайырланырча транспортну тюрлюлери киийирилмей къалғъандыла.

Ол вопросну тамамлауну борчу Нальчик шахарны администрациясны башчысы заместители В.П. Павленкону бойнуна салынғъанды. Республиканы прокурорунуң биринчи замести тели Жеккелаты Алик РФ-ни «Административ-право низамғъа бузукълукъ этиуню юсюнден» кодексини 11.24 статьясына тийишлиликде анға административный иш ачханды эм аны юсюнден бегим сюдню қъарауна берилгенди.

КъМР-ни Прокуратурасыны пресс-службасы.

ИТОГЛА

Бек иги инспекторғъа саналғъанды

Ич ишлени Чегем районда акъылбалыкъ болмағъанланы ишлери жаны бла бёлюмюню быйыл биринчи кварталда ишини итоглары чығъарылғъанлыда эмда ол махтауғъа тийишли болғъанды. Озғъан кезиуде бу бёлюм «Подросток», «Подросток-Игла», «Лидер-2008» дегенча республиканы мағъаналы оператив-профилактика операцияла бардырғъанды.

Айхай да, бу жетишимле анда ишлегенлени асламысы жигерликлерини хайырындан болдурулғъандыла. Аланы араларында бек иги ишлегенгге Чегем РОВД-ны акъылбалыкъ болмағъанланы ишлери жаны бла бёлюмюню инспектору, милицияны тамата лейтенанты Ислам Бесланеев саналғъанды. Ол мында ишлегени бир жыл да болмағъанлыкъғъа, эки сабийни, қъайда болса айланғъанларын ачықълап, къырал учреждениялағъа тохташдырғъанды, жетеуленни эсепге алдыртханды, ата-ана эркинликлерин сыйырыуну юсюнден да эки материалны хазырлағъанды, онтоғъуз сабийни правоғъа бузукълукъ этген заманларында тутханды.

Бусағъатда профилактика эсепге алынғъанладан онусу бла Ислам юйретиу иш бардырады. Ол дагъыда жамауатха къорқъуу салғъан аманлыкъ эте турғъанлай беш сабийни тутханды.

Бесланеев Ислам Шалушка, Яникой, Каменка элледе, Жиир, Эвёзднай посёлкалада административ участкада ючюн жууаплыды. Ол ич ишлени органларында къуллукъ этгени бла бирге окъуучу да бардырады, спорт бла да кюрешеди. РФ-ни МВД-сыны Ростовда юридический институтунда окъуйду, сууда жюзюуден спортну устасына кандидатды, ауур атлетика бла да кюрешеди.

Бизни корр.

Газетни басмағъа КъМР-ни Культура эм информация коммуникацияла министерстосуну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет 1905 жылда Революция атлы республикалы полиграфкомбинатда басмаланғанды, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33

Газетлени илерине тапдырыу ючюн КъМР-ни почта связыны федеральный Управлениясы жууаплыды.
Телефонла: **42-06-51, 42-19-97**

Газетлени розницағъа сатыу ючюн КъМР-ни "Роспечать" акционер обществосу жууаплыды.
Телефон: **42-69-34**

УЧРЕДИТЕЛЬЛЕ:КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

Баш редактор
АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:
АЛИКАЛАНЫ Владимир, АППАЙЛАНЫ Музафар (баш редакторну орунбасары), БЕППАЙЛАНЫ Муталип (баш редакторну орунбасары), БИТТИРЛАНЫ Аминат, ТЕКУЛАНЫ Хауа, ТОКУМАЛАНЫ Хусейн, ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь).

ТЕЛЕФОНЛА:
Редакторну приёмыйы - **42-63-01**. Баш редакторну орунбасарлары - **42-38-21**, **47-26-22**. Жууаплы секретарь -**42-66-85**.
Секретариат - **40-93-62.** Корректорла - **42-63-52**

РЕДАКЦИЯНЫ БЁЛЮМЛЕРИ:
Жамауат-политика жашауну бёлюмю- **42-67-68,42-24-02.**
Экономиканы бёлюмю - **42-66-73.**
Культураны бёлюмю - **42-75-82.**
Социальный политиканы бёлюмю - **42-66-76, 47-27-59.**
Жанғылыкъланы бла спортну бёлюмю - **47-26-39, 42-66-71 .**
Письмоланы, рекламаланы эм билдириулени бёлюмю - **42-37-94.**
Тилманчланы бёлюмю-**47-31-28.** Сурат алыучу бёлюм - **42-68-72.**
Бухгалтерия - **42-30-87**
Операторла -**47-26-28, 42-39-65.**

Редакция авторла бла къағъат жюрютмейди. Къол жазмалағъа рецензия этилмейди эм ала артха къайтарылмайдыла.
Газетде басмаланған материаллада айтылғъан оюмла редакцияны оюму бла келишмезге боллукъдула. Алада айтылғъан хар зат ючюн, Россей Федерацияны басманы юсюнден Законуна тийишлиликде, материалланы авторлары кеслери жууаплыдыла.

Редакция авторладан 400 газет тизгинден (машинка бла жазылғъан 5-6 бет) кёпню алмайды.

Газет Басманы эм асламы информацияны эркинликлерин къоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 1994 жылда 14-чю июньда регистрация этилгенди.

Регистрация номер —И—0066. Индекс - 51532

Номерге графикге кёре 19 сагъатда къол салынады. 21.00 сагъатда къол салынғанды.

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫҒЪАРҒЪАНЛА:
Токумаланы Хусейн - дежурный редактор, Кетенчиланы Зульфия - жууаплы секретарьны орунбасары; Ахматланы Шахида (1-чи бет), Безаланы Лида (2-чи бет), Акушуланы Феруза (3-4-чю бетле) - корректорла.

Тиражы 3850 экз. Заказ № 1752

РЕДАКЦИЯНЫ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5